

PAŞI PESTE GRANİTE

OLIVER SACKS este medic și autor a zece cărți, printre care *Muzicofilia* (Humanitas, 2009) și *Trezirea la viață* (pe care s-a bazat pelicula nominalizată la Oscar). Trăiește la New York și lucrează ca profesor de neurologie și psihiatrie la Centrul medical al Universității Columbia, fiind primul deținător al titlului onorific Columbia University Artist. Mai multe informații despre lucrările lui pe www.oliversacks.com.

OLIVER SACKS

**OMUL CARE ÎȘI CONFUNDA
SOȚIA CU O PĂLĂRIE**

Traducere din engleză de
DAN RĂDULESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Lui Leonard Shengold, M.D.

A vorbi despre boli este un fel de 1001 de noți.

WILLIAM OSLER

*Medicul (spre deosebire de naturalist)
se ocupă [...] de un singur organism,
subiectul uman, care se străduiește
să-și păstreze identitatea
în împrejurări potrivnice.*

IVY MCKENZIE

1

Omul care își confunda soția cu o pălărie

Dr P. era un distins muzician, cunoscut de multă vreme drept cântăreț, apoi profesor la școala de muzică din oraș. Aici au fost observate pentru prima oară lucruri ciudate legate de raporturile lui cu elevii. Din când în când, un elev i se înfățișa, iar dr P. nu-l recunoștea; sau, mai exact, nu-i recunoștea chipul. De îndată ce studentul vorbea, era recunoscut după voce. Asemenea incidente se înmulțeau, provocând stânjeneală, perplexitate, teamă, ba uneori și râsete, deoarece nu numai că dr P. reușea din ce în ce mai greu să distingă chipurile, dar el vedea chipuri și acolo unde nu existau: pe stradă, asemeni lui Magoo*, bătea ușor cu palma capetele hidranților și parcometrelor, luându-le drept capete de copii; se adresa amabil capetelor sculptate de pe mobile și rămânea uimit când nu-i răspundeau. La început, toată lumea, ba chiar și dr P., râdea de asemenea greșeli bizare ca și cum ar fi fost glume. Nu-i plăceau lui oare dintotdeauna jocurile de cuvinte, paradoxurile Zen și vorbele de duh? Înzes-trările lui muzicale rămâneau remarcabile; nu se simțea bolnav, niciodată nu se simțise mai bine, iar greșelile sale erau atât de absurde — și de spirituale — încât nu puteau fi luate în serios. Ideea că „ceva e în neregulă“ n-a apărut decât după vreo trei ani, când s-a îmbolnăvit de diabet. Știind bine că diabetul i-ar putea afecta ochii, dr P. s-a dus la un

---

* Mr. Magoo — personaj comic, cu tulburări de vedere, dintr-un film de Walt Disney. (N. t.)

oftalmolog, care i-a făcut o anamneză detaliată și i-a examinat atent ochii. „N-aveți nimic la ochi“, a fost concluzia doctorului. „Dar e ceva legat de părțile vizuale ale creierului. Nu de mine aveți nevoie, trebuie să mergeți la un neurolog.“ Și astfel dr P. a ajuns la mine.

De la început m-am lămurit că nu exista nici o urmă de demență în sensul obișnuit. Era un om cultivat și plin de farmec, vorbea bine și curgător, avea imaginație și umor. Nu-mi dădeam seama de ce fusese trimis la clinica noastră.

Și totuși *era* ceva puțin ciudat. Stătea în fața mea în timp ce vorbea, era îndreptat spre mine, dar ceva era în neregulă — greu de spus ce anume. Mă privea cu *urechile*, eram tentat să spun, nu cu ochii. Aceștia, în loc să fie ațintiți asupra mea, „învăluindu-mă“, așa cum e firesc, erau straniu ațintiți asupra nasului meu, urechii mele drepte, asupra bărbiei, ochiului meu drept — parcă ar fi observat (ba chiar studiat) aceste trăsături individuale, dar fără a vedea întreaga mea față, expresiile ei care se schimbau, „pe mine“ în întregul meu. Nu sunt sigur că am înțeles atunci acest lucru, era numai o bizarerie iritantă, ceva se dereglase în combinația firească dintre privire și expresie. Mă vedea, mă *scana*, și totuși...

„Care e problema?“ l-am întrebat în cele din urmă.

„Din câte știu eu, nici una“ mi-a răspuns el zâmbind, „însă lumea pare să creadă că e ceva în neregulă cu ochii mei.“

„Dar *dumneavoastră* nu vă dați seama dacă aveți probleme cu vederea?“

„Nu, nu chiar, numai că din când în când mai greșesc.“

Am ieșit puțin ca să vorbesc cu soția lui. Când am revenit, dr P. stătea liniștit la fereastră, atent, mai degrabă ascultând decât privind afară. „Trafic“, a zis, „zgomotele străzii, trenuri în depărtare, ca un fel de simfonie, nu-i așa? Cunoașteți *Pacific 234* de Honegger?“

Ce om drăguț, mă gândeam în sinea mea. Cum ar putea suferi de ceva grav? M-ar lăsa oare să-l examinez?

„Da, sigur că da, dr Sacks.“

Mi-am potolit tulburarea, poate și pe-a lui, trecând prin rutina liniștitoare a unui examen neurologic: forță musculară, coordonare, reflexe, tonus... În timp ce-i examinam reflexele — ușor anormale în partea stângă — a apărut primul fapt bizar. Îi scosesem pantoful stâng și îl atingeam pe talpa piciorului cu o cheie — test aparent necesar, dar esențial, pentru verificarea unui reflex — după care, scuzându-mă că trebuie să-mi strâng oftalmoscopul, l-am lăsat să se încalțe singur. Spre mirarea mea, după un minut, încă nu reușise.

„Pot să vă dau o mână de ajutor?“ am întrebat.

„Ajutor? Pentru ce? Cui?“

„Ca să vă încălțați.“

„Ah“, a zis, „uitasem de pantof“, adăugând, *sotto voce*, „pantoful? pantoful?“ Părea zăpăcit.

„Pantoful dumneavoastră“, am repetat. „Poate vreți să-l încălțați.“

A continuat să privească în jos, cu o concentrare intensă și deplasată, însă nu spre pantof. În cele din urmă, privirea i s-a fixat pe picior: „Acesta este pantoful meu, nu-i așa?“

Nu auzeam eu bine? Nu vedea el bine?

„Ochii mei“, a explicat și a pus mâna pe picior. „Acesta este pantoful meu, nu-i așa?“

„Nu. Acesta este piciorul dumneavoastră. *Acolo* este pantoful.“

„A! Credeam că e piciorul meu.“

Glumea? Era nebun? Era orb? Dacă era vorba de una din „greșelile lui ciudate“, era cea mai ciudată greșeală pe care o întâlnisem vreodată.

L-am ajutat să-și pună pantoful (piciorul) pentru a evita alte încercături. Dr P. părea netulburat, indiferent, chiar amuzat. Mi-am reluat examenul. Acuitatea lui vizuală era bună: nu-i era greu să vadă un ac de pe jos, deși uneori îi scăpa dacă era în stânga lui.

Vedea bine, dar oare ce vedea? Am deschis un număr din *National Geographic Magazine*, și i-am cerut să descrie unele imagini de acolo.

Răspunsurile lui erau foarte stranii. Ochii lui zburau de la un lucru la altul, culegând trăsături minuscule, trăsături individuale, așa cum făcuseră și cu fața mea. O zonă mai strălucitoare, o culoare, o formă îi atrăgeau atenția și stârneau comentarii, dar în nici un caz nu prindea întregul imaginii. Nu reușea să vadă întregul, ci numai amănunte, pe care le repera ca pe puncte de pe un ecran radar. Nu intra niciodată în legătură cu imaginea în întregul ei — nu-i recunoștea, așa zicând, fizionomia. Nu înțelegea dacă e vorba de un peisaj sau de o scenă.

I-am arătat coperta, o întindere nesfârșită de dune sahariene.

„Ce vedeți aici?“ l-am întrebat.

„Văd un râu“, a spus. „Și o mică pensiune cu terasa ei de pe malul apei. Lumea stă la masă pe terasă. Văd umbrele colorate ici și colo.“ Privea, dacă asta se poate numi „a privi“, dincolo de copertă, undeva în spațiu, și vorbea despre amănunte inexistente, ca și cum lipsa acestora din ilustrația reală îl împingea să-și imagineze râul și terasa și umbrele colorate.

Arătam probabil îngrozit, dar el părea să creadă că se descurcase relativ bine. Avea o urmă de zâmbet pe față. Părea de asemenea convins că examinarea luase sfârșit, și se uita de jur-împrejur după pălăria lui. A întins mâna și a apucat capul soției lui, a încercat să-l ridice și să și-l pună pe cap. Părea să-și fi confundat soția cu o pălărie! Soția părea obișnuită cu asemenea lucruri.

Nu puteam înțelege, în termenii neurologiei convenționale (sau neuropsihologiei), ce se întâmplase. În unele privințe părea perfect normal, iar în altele cu desăvârșire și neverosimil de afectat. Cum putea el oare, pe de o parte, să confunde capul nevastei cu o pălărie, iar pe de alta, să lucreze —

cum după toate aparențele o făcea în continuare — ca profesor la școala de muzică?

Trebuia să mă mai gândesc, să-l văd din nou — și să-l văd într-un loc care-i era familiar, acasă la el.

După câteva zile, m-am prezentat acasă la dr P. și la soția lui, cu partitura *Dragoste de poet* în geantă (știam că-i place Schumann) și cu diverse obiecte pentru testarea percepției. Dna P. m-a introdus într-un apartament splendid, care amintea de Berlinul sfârșitului de secol. Un vechi și magnific pian Bösendorfer trona la loc de cinste în mijlocul camerei, iar în jurul lui erau pupitre muzicale, instrumente, partituri... Erau cărți, erau tablouri, dar muzica domina totul. Dr P. și-a făcut apariția și, zăpăcit, a înaintat cu mâna întinsă spre ceasul cu pendulă, dar, auzindu-mi vocea, s-a corectat și a dat mâna cu mine. Ne-am salutat și am sporovăit puțin despre concertele și interpretii momentului. Cu modestie, l-am întrebat dacă ar dori să cânte.

„*Dragoste de poet!*“ a exclamat. „Dar eu nu mai pot citi notele. Veți cânta dumneavoastră, de-acord?“

Am zis că voi încerca. La acel pian minunat chiar și interpretarea mea suna bine, iar dr P. era un mai vârstnic, dar infinit de suav, Fischer-Dieskau*, combinând o ureche și o voce perfecte cu cea mai fină inteligență muzicală. Era clar că școala de muzică nu-l păstra din milă.

Lobii temporali ai dr P. erau de bună seamă intacti: avea un cortex muzical minunat. Dar ce se întâmpla, mă întrebam eu, în lobii săi parietali și occipitali, mai ales în acele zone unde are loc procesarea vizuală? Aveam în trusa mea neurologică corpurile geometrice ale lui Platon și m-am hotărât să încep cu ele.

„Ce este acesta?“ am întrebat scoțând primul corp.

„Un cub, bineînțeles.“

„Dar acesta?“ am întrebat, rotind altul în aer.

---

* Dietrich Fischer-Dieskau, celebru interpret de lieduri. (N. t.).

A întrebat dacă ar putea să-l examineze, ceea ce a făcut repede și sistematic: „Un dodecaedru, bineînțeles. Și nu vă mai oboșiți cu celelalte, voi recunoaște chiar și icosaedrul.“

Era clar că formele abstracte nu puneau probleme. Dar ce se întâmpla cu fețele? Am luat un pachet de cărți de joc. Le-a identificat pe toate imediat, inclusiv vafeții, damele, popii și jokerul. Dar acestea sunt, la urma urmei, figuri stilizate și era imposibil de spus dacă el vedea fețe sau doar modele. M-am hotărât să-i arăt un volum de caricaturi pe care îl aveam în geantă. A reușit din nou, în cea mai mare parte. Trabucul lui Churchill sau nasul lui Pinocchio: de îndată ce prindea o trăsătură-cheie putea identifica fața. Dar, cum am mai spus, caricaturile sunt abstracte și schematice. Rămânea de văzut cum s-ar comporta cu fețe adevărate, reprezentate realist.

Am deschis televizorul, fără sonor, și am dat peste un film mai vechi cu Bette Davis. Se desfășura o scenă de dragoste. Dr P. nu a reușit să identifice actrița — dar poate pentru că ea nu pătrunsese niciodată în lumea lui. Mai frapant era faptul că nu reușea să identifice expresiile de pe chipul ei și al partenerului, deși în cursul unei singure scene fierbinți acestea treceau de la dorință arzătoare la pasiune, surpriză, dezgust și furie, ajungând până la o împăcare înduioșătoare. Dr P. nu pricepea nimic din toate acestea. Nu înțelegea ce se întâmpla, cine era unul și cine celălalt, nici măcar cine era bărbatul și cine femeia. Comentariile sale asupra scenei puteau foarte bine să fie ale unui marțian.

Era însă posibil ca unele dintre dificultățile sale să fie legate de irealitatea lumii de celuloid a Hollywood-ului; și m-am gândit că ar putea avea mai mult succes în identificarea unor chipuri din propria lui viață. Pe pereții apartamentului erau fotografiile ale familiei, colegilor, elevilor, ale lui însuși. Am adunat un teanc și i le-am arătat, nu fără oarecari presimțiri. Ceea ce fusese nostim, sau caraghios, când era vorba de film, devenea tragic când era vorba de viață

reală. În general, nu recunoștea pe nimeni: nici familia, nici colegii, nici elevii, nici pe el însuși. A recunoscut un portret al lui Einstein, pentru că sesizase frizura tipică și mustața; același lucru s-a întâmplat cu una sau două alte persoane: „Ah, Paul!“ a zis, când i s-a arătat un portret al fratelui său. „Bărbia asta pătrată, dinții ăștia mari, l-aș recunoaște pe Paul dintr-o mie!“ Dar pe Paul îl recunoștea, sau una—două din trăsăturile lui, pe baza cărora putea face o încercare rezonabilă de a ghici identitatea subiectului? În absența unor „semne“ evidente, era cu desăvârșire pierdut. Dar de vină nu era doar cunoașterea, *gnosis*; era ceva profund greșit în felul lui de a proceda. Pentru că aborda aceste chipuri — chiar și ale celor apropiați și dragi — ca și cum ar fi fost jocuri de puzzle sau texte. Nu se raporta la ele, nu-i aparțineau. Nici o față nu-i era familiară, privită ca un „cineva“, ci era identificată doar ca un set de trăsături, „ceva“. Era așadar o cunoaștere formală, fără nici o urmă de cunoaștere personală. Și de-aici provenea indiferența, sau orbirea lui, față de expresie. Pentru noi, un chip este o persoană care ni se înfățișează — vedem, cum s-ar spune, persoana prin *persona* ei, adică fața ei. Dar pentru dr P. nu exista în acest sens nici o *persona* — nici o *persona* exterioară, și nici o persoană înăuntru.

Mă oprisem în drum spre el la o florărie și-mi cumpărasem un trandafir extravagant ca să mi-l pun la butonieră. L-am scos și i l-am dat. L-a luat ca un botanist sau ca un anatomist căruia i se dă un exemplar, iar nu ca o persoană care primește o floare.

„O lungime de aproximativ cincisprezece centimetri“, a comentat el. „O formă înfășurată, roșie, cu un accesoriu liniar verde.“

„Da“, am zis, încurajându-l, „și ce credeți că *este*, dr P.?”

„Greu de zis.“ Părea perplex. „Îi lipsește simetria simplă a corpurilor geometrice platonice, deși ar putea avea o

simetrie mai înaltă... Cred că ar putea fi o inflorescență sau floare.“

„Ar putea fi?“ am întrebat.

„Ar putea fi“, a confirmat el.

„Miroșiți“, i-am sugerat, și se arătă iarăși oarecum mirat, ca și cum i-aș fi cerut să miroasă o simetrie mai înaltă. Dar s-a executat politicos și a dus floarea la nas. Brusc a revenit la viață.

„Minunat!“ a exclamat el. „Un trandafir timpuriu. Ce miros divin!“ A început să fredoneze „Trandafirul, crinul...“ Părea că realitatea putea fi transmisă prin miros, nu prin văz.

Am încercat un test final. Era o zi rece de primăvară și îmi lăsasem paltonul și mănușile pe o canapea.

„Ce e asta?“ l-am întrebat, ridicând o mănușă.

„Pot s-o examinez?“ a întrebat și, luând-o, a început s-o examineze, la fel cum examinase corpurile geometrice.

„O suprafață continuă“, a declarat în cele din urmă, „cu marginile răsfărânte spre interior. Pare să aibă“ — a ezitat — „cinci puncte ieșite în afară, dacă așa se spune“.

„Da“, am zis prudent. „Mi-ați făcut o descriere. Spuneți-mi acum ce e.“

„Un fel de recipient?“

„Da“, am zis, „și ce anume ar conține recipientul?“

„Ar conține conținutul lui!“ a spus dr P. râzând. „Sunt multe posibilități. Ar putea fi un portmoneu, de exemplu, pentru monede de cinci dimensiuni. Ar putea fi...“

Am întrerupt torentul care creștea. „Nu pare ceva cunoscut? Credeți că s-ar potrivi unei anumite părți a corpului dumneavoastră?“

Nu dădea nici un semn de recunoaștere.*

---

* Mai târziu, întâmplător, a tras-o pe mână, și a exclamat „Dumnezeule, e o mănușă!“ Era ceva care reamintea de pacientul lui Kurt Goldstein, „Lanuti“, care putea recunoaște obiectele doar încercând să le folosească activ. (N. a.)

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
Partea întâi	
PIERDERI	13
1. Omul care își confunda soția cu o pălărie	19
2. Marinarul rătăcit	37
3. Doamna fără trup	61
4. Omul care cădea din pat	75
5. Mâini	79
6. Fantome	87
7. Nivelă	93
8. La dreapta!	100
9. Discursul președintelui	103
Partea a doua	
EXCESE	109
10. Ray cel comic și plin de ticuri	115
11. Boala lui Cupidon	127
12. O problemă de identitate	134
13. Da, părinte-soră	144
14. Posedata	148
Partea a treia	
TRANSPORTURI	155
15. Reminiscentă	159
16. Nostalgie incontinentă	180

17. O călătorie în India	184
18. Un câine în pielea unui om	187
19. Crimă	193
20. Viziunile lui Hildegard	198

Partea a patra

LUMEA CELOR SĂRACI CU DUHUL	203
21. Rebecca	209
22. Un dicționar muzical ambulant	220
23. Gemenii	229
24. Artistul autist	252
<i>Bibliografie</i>	274